

१४५

दीर्घतमा औचथ्यः। अग्निः। जगती, ५ त्रिष्टुप्।

तं पृच्छता स जंगामा स वेद स चिकित्वा ईयते सा न्वीयते।

तस्मिन्सन्ति प्रशिषस्तस्मिन्निष्टयः स वाजस्य शवसः शुष्मिणस्पतिः ॥ १.१४५.०१

तम्- अमुमग्निम्। पृच्छत- तत्त्वं प्रति प्रश्नं कुरुत। सः- असौ। जंगाम- तत्त्वं गतवान्। स। वेद- जानाति। सः। चिकित्वान्- चेतनवान्। ईयते- स सेव्यते। नु- क्षिप्रम्। ईयते। तस्मिन्- अग्नौ। प्रशिषः- प्रशासनानि। इष्टयः- एषणापूर्तयः। सन्ति- भवन्ति। सः। वाजस्य- अन्नस्य। शवसः- बलस्य। शुष्मिणः- बलवतश्च। पतिः- पालकः ॥१॥

तमितृच्छन्ति न सिमो वि पृच्छति स्वेनेव धीरो मनसा यदग्रभीत्।

न मृष्यते प्रथमं नापरं वचोऽस्य क्रत्वा सचते अप्रदृपितः ॥ १.१४५.०२

स्वेनेव- आत्मनैव। धीरः- ज्ञानी अग्निः। मनसा- चित्तेन। यत्- यत्तत्त्वम्। अग्रभीत्- अगृह्णात्। तमित्- तदेव। पृच्छन्ति। सिमः- सर्वजनः। न। वि- तत्त्वविपरीतम्। पृच्छति। प्रथममपरं वचः- तत्त्वविपरीतप्रश्नम्। न मृष्यते- अग्निर्न सहते। तत्त्वविषयोत्तरमेव ददाति। अन्यविषये नोत्तरं ददाति। अप्रदृपितः- अप्रदृप्तोऽनहङ्कारः। अस्य- एतस्याग्नेः। क्रत्वा- सङ्कल्पेन। सचते- सङ्गतो भवति ॥२॥

तमिद्रच्छन्ति जुह्वस्तमर्वतीर्विश्वान्येकः शृणवद्वचांसि मे।

पुरुषैषस्ततुरिर्यज्ञसाधनोऽच्छिद्रोतिः शिशुरादत्त सं रभः ॥ १.१४५.०३

तमित्- तमेवाग्निम् । अर्वती:- प्राणोपेतानि । जुह्व:- आह्वानानि । गच्छन्ति । मे- मम । विश्वानि- सर्वे । वचांसि- मन्त्राः । एक:- अद्वितीयः । शृणवत्- शृणोति । पुरुषैष:- बहुप्रेषणः । ततुरि:- तारयिता । यज्ञसाधन:- यज्ञसाधकः । अच्छिद्रोति:- अक्षीणरक्षकः । शिशु:- अस्मद्वत्सलः । सं रभ:- सं रम्भवान् । आरम्भवान् । आदत्त- हव्यं आदत्ते स्वीकरोति ॥३॥

उपस्थायं चरति यत्समारत सद्यो जातस्तत्सार युज्येभिः ।

अभि श्वान्तं मृशते नान्द्ये मुदे यदीं गच्छन्त्युशतीरपिष्ठितम् ॥ १.१४५.०४

यत्- यदा । उपस्थायम्- उपासक उपस्थानम् । चरति- करोति । तदा । समारत- अग्निः समागच्छत । युज्येभिः- योगैः । सद्यो जात:- तत्क्षणेनाविर्भूतः । तत्सार- स चचार । यत्- यदा । ईम्- एनमग्निम् । अपिष्ठितम्- व्याप्य वर्तमानम् । उशती:- कामयमाना भावनाः । गच्छन्ति । तदा । नान्द्ये- नन्दनीये कर्मणि । मुदे- आनन्दाय । श्वान्तम्- शान्तं यजमानम् । मृशते- अग्निः सर्वभूतहितक्रतुः स्पृशति ॥४॥

स ईं मृगो अप्यौ वनर्गुरुप त्वच्युपमस्यां नि धायि ।

व्यब्रवीद्वयुना मर्त्येभ्योऽग्निर्विद्वान् ऋतचिद्धि सत्यः ॥ १.१४५.०५

स ईम्- स एवाग्निः । वनर्गुः- वनगामी । मृगः- सिंहः । अप्यः- प्राप्यः । उपमस्याम्- स्वोपमे । त्वचि- उपलब्धिस्थाने । उप नि धायि- उपस्थाप्यते । अग्निः- सर्वभूतहितक्रतुः । विद्वान्- ज्ञानी । ऋतचित्- प्रकृतिनियतिभूतसत्यस्य चेतकः । सत्यः- स्वरूपतः परमार्थसत्यः । मर्त्येभ्यः- मनुष्येभ्यः । वयुना- आत्मज्ञानम् । वि- विशेषेण । अब्रवीत्- उवाच ॥५॥